

УДК 712.2+37.016:378.4(477.87-25)

СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЛАНДШАФТНЕ ПЛАНУВАННЯ» У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (НА ПРИКЛАДІ ДВНЗ "УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ")

Микола Карабінюк

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна

У статті проаналізовано рекомендовану структуру та розподіл між різними формами занять для викладання навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» для студентів освітніх програм географічного спрямування. Детально описано зміст навчальної дисципліни у вигляді 12 тем, які об'єднані у 2 змістові модулі. У статті проаналізовано відмінності обсягу навчальної дисципліни для здобувачів денної та заочної форм навчання, а також сформульовано основні завдання та очікувані результати вивчення курсу.

Ключові слова: ландшафтне планування, ландшафтна організація території, проектування, зонування, природний територіальний комплекс, освітній процес, програма навчальної дисципліни.

MODERN TRENDS OF RECREATIONAL AND TOURIST ACTIVITIES IN THE CARPATHIAN BIOSPHERE RESERVE IN THE CONDITIONS OF WAR

Mykola Karabiniuk

Uzhhorod national university, Uzhhorod, Ukraine

The article analyzes the recommended structure and distribution between different forms of classes for teaching the discipline «Landscape Planning» for students of educational programs of geographic direction. The content of the academic discipline is described in detail in the form of 12 topics, which are combined into 2 content modules. The article analyzes the differences in the scope of the academic discipline for full-time and part-time students, as well as formulates the main tasks and expected results of studying the course.

Keywords: landscape planning, landscape organization of the territory, design, zoning, natural territorial complex, educational process, educational discipline program.

Вступ. Навчальна дисципліна «Ландшафтне планування» є вибіркоким компонентом освітньої програми «Географія» в циклі професійної підготовки студентів спеціальностей 014.07 «Середня освіта. Географія» та 106 «Географія» ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (ДВНЗ «УжНУ»). Навчальний курс присвячений вивченню теоретико-методологічних основ та практичних аспектів застосування ландшафтного планування, як одного із основних напрямків розвитку прикладного ландшафтознавства в Україні, для оптимізації території, її функціонування та використання. Згідно робочої програми навчальної дисципліни, у процесі її вивчення студенти засвоюють уміння практичного застосування принципів

ландшафтного планування на основі особливостей ландшафтної організації території та властивостей природних територіальних комплексів (ПТК) різного генезису та ієрархічного рівня [5]. Вони набувають практичних навиків розробки заходів щодо оптимізації природоохоронних об'єктів та системи природокористування загалом на ландшафтній основі. Також студенти засвоюють інформацію про тісну взаємодію просторової ландшафтної організації території з антропогенною діяльністю, що є важливим для їхньої фахової підготовки та подальшої педагогічної роботи.

У 2020 році на географічному факультеті ДВНЗ «УжНУ» вона вперше була включена в цикл професійної підготовки студентів спеціальності юб «Географія» освітньої програми «Географія» першого (бакалаврського) рівня [6]. Із наступного 2021 року вона також в якості вибіркової дисципліни ввійшла у навчальний план підготовки фахівців-бакалаврів спеціальності 014.07 «Середня освіта. Географія» [6]. Починаючи із 2022 року вона включена до загального каталогу вибірових дисциплін кафедри фізичної географії та раціонального природокористування, що свідчить про її актуальність та значущість у процесі формування професійних компетентностей студентів географічних спеціальностей в університеті [6]. Із 2023 році вона впроваджена у навчальний процес на географічному факультеті. На сьогодні структура та теоретико-методичні основи викладання навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» у більшості вищих навчальних закладах України залишається на етапі розробки та апробації. Тому на сьогодні є необхідним розглянути структуру та змістове наповнення програми навчальної дисципліни, а також окреслити особливості її викладання на прикладі Ужгородського національного університету.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні основні здобутки у розробці теоретико-методичних основ викладання та практики ландшафтного планування в реаліях українського законодавства належать науковцям Інституту географії НАН України [3, 10, 14, 15, 19] та Київського національного університету імені Т. Шевченка [1, 2]. До розробок теоретичних основ та практичних рекомендацій реалізації засад ландшафтного планування, в тому числі в освітній площині, також активно долучаються науковці та викладачі Львівського національного університету імені І. Франка [13, 18], Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна [11, 12] та ін. Важливі дотичні до ландшафтного планування аспекти щодо метризації ландшафтних комплексів, організації їх моніторингу та аналізу антропоїзації також розглядають низка вітчизняних [7, 8, 9, 13, 16, 17] та іноземних науковців [20].

На географічному факультеті ДВНЗ «УжНУ» викладання навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» передбачено на 3 курсі освітнього рівня «Бакалавр» за двома спеціальностями – 014.07 «Середня освіта. Географія» та юб «Географія». На менших курсах до початку вивчення дисципліни студентам обов'язково необхідно освоїти основи ландшафтознавчої науки (навчальна дисципліна «Ландшафтознавство»), завданням якої є навчити здобувачів якісно аналізувати взаємозв'язки природних компонентів та просторово-часову диференціацію ПТК. Вона також формує уявлення про особливості динаміки, функціонування, розвитку ПТК, а також багатогранність впливу людини на процеси, що відбуваються у природньому середовищі. Для ефективного вивчення основ ландшафтного планування здобувачами вищих навчальних закладів необхідним є попереднє освоєння низки навчальних дисциплін в галузі геології, геоморфології, ґрунтознавства, метеорології та

кліматології тощо. Позитивним також є наявність в структурно-логічній схемі освітньої програми, за якою планується вивчення дисципліни «Ландшафтне планування», навчальних курсів геоінформаційного та геоекологічного (екологічного) спрямування. Наприклад, згідно освітньої програми «Географія» за спеціальністю 106 «Географія» та відповідного навчального плану до початку 3 курсу студенти вивчають «Основи екології», «Основи картографії», «Топографія з основами геодезії» та ін.

Загальна тривалість курсу на географічному факультеті ДВНЗ «УжНУ» становить 120 годин (4 кредити ЄКТС). Для денної форми навчання розподіл годин між аудиторними заняттями та самостійною роботою студентів становить 50/50 %. При цьому, для забезпечення оптимального освоєння знань з навчальної дисципліни та виконання всіх поставлених завдань рекомендуємо розподілити 60 % аудиторних занять на викладення лекційних матеріалів (36 год.), а решту 40 % – на виконання практичних завдань (24 год.). Значно меншою є кількість аудиторних занять із дисципліни для студентів заочної форми навчання, що становить 18 год. (рис. 1). Із них 10 годин рекомендуємо відводити на лекційні заняття та 8 годин на виконання практичних робіт.

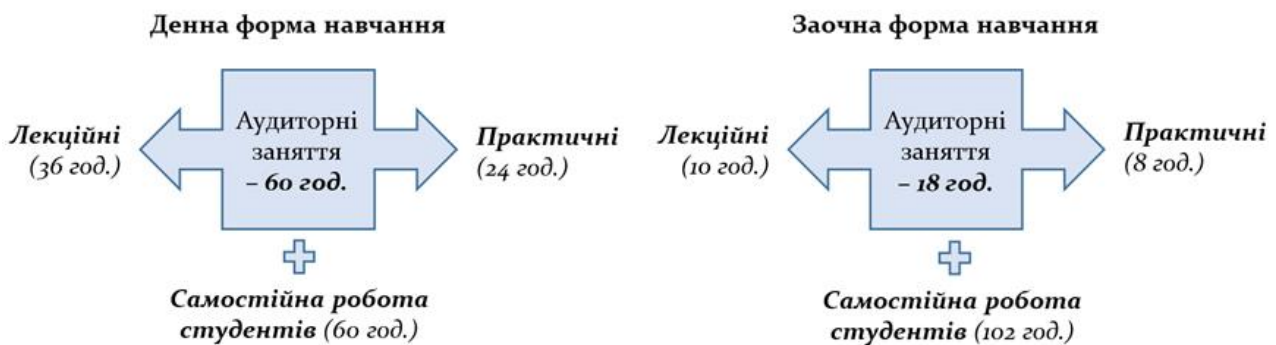

Рисунок 1. Обсяг навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» у ДВНЗ «УжНУ»

Метою вивчення навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» є набуття студентами необхідних знань про теоретико-методичні основи та практичне застосування принципів ландшафтного планування для геопросторової організації системи природокористування на основі особливостей ландшафтної структури території. Для досягнення поставленої мети в обсязі 60 год. загальних аудиторних занять пропонуємо структурувати зміст навчальної дисципліни на 2 змістові модулі, кожний із яких складається з 6 тем (рис. 2). Також у процесі вивчення навчальної дисципліни здобувачі повинні виконати 8 практичних робіт (по 4 роботи на кожний змістовий модуль), які становлять 50 % від загальної кількості балів за оцінювання діяльності студентів.

Рисунок 2. Зміст навчальної дисципліни «Ландшафтне планування» у ДВНЗ «УжНУ» (розроблено автором з використанням матеріалів [1, 3, 10, 11, 15, 18])

За кожною із вище згаданих тем передбачено проведення лекційних та практичних завдань, комбінація та тривалість яких залежить від складності, насиченості та логічної черговості навчального матеріалу, специфіки виконання завдань передбачених програмою та інших факторів. Структурованість навчального курсу «Ландшафтне планування» та послідовність проведення лекційних і практичних занять сприяють:

- засвоєнню студентами теоретико-методичних основ ландшафтного планування з врахуванням нормативно-правових засад;
- оволодінню термінологією і концептуальних підходів геопросторової організації території;
- засвоєнню методичних основ та принципів аналізу ландшафтної структури території з метою якісної оптимізації природокористування;
- вивченню організаційних та практичних особливостей проведення ландшафтного планування різного рівня на територіях з своєрідними природними умовами та різного функціонального призначення;
- засвоєнню інструментів геоінформаційного аналізу ландшафтного середовища, картографуванню та розробці матеріалів просторового планування;
- розумінню особливостей різноманітного антропогенного впливу на природне середовища та загроз природного і техногенного походження із подальшою

розробкою практичних рекомендацій для покращення геоecологічної ситуації та покращення системи природокористування на основі ландшафтної підходу.

Висновки. Навчальна дисципліна «Ландшафтне планування» є важливим освітнім компонентом для формування фахових компетентностей у студентів географічних спеціальностей, одним із завдань яких у майбутньому стане критична необхідність удосконалення просторового планування осередків господарювання та життя населення, забезпечення сталого розвитку суспільства в умовах прогресивних глобальних геоecологічних загроз та ін. Вона має високу практичну та педагогічну необхідність, що обумовлена вимогою сучасності у формуванні свідомо молоді з професійним баченням можливостей оптимізації цілісної системи природокористування на основі ландшафтної підходу та її гармонізації з природою із мінімальними для неї ризиками.

Однак, для якісної організації навчального процесу та засвоєння матеріалів з дисципліни «Ландшафтне планування» необхідним є застосування широкого спектру інструментів та обладнання. З досвіду автора для виконання практичних та інших завдань необхідним є використання низки географічних карт, навчальних атласів, довідників та інших навчальних матеріалів, відповідно до теми заняття. Важливе значення відіграють освітні портали із електронним картографічним матеріалом та бази геопросторових даних, на основі яких студенти можуть проводити аналіз та моделювання навчальних ділянок, розробляти проекти планування різних об'єктів та територій. Також часто у навчальному процесі використовуються топографічні карти різних масштабів, картографічні матеріали об'єктів природо-заповідного фонду (зокрема – Карпатського біосферного заповідника), цифрові моделі рельєфу, карти крутизни та експозиції схилів тощо. Таким чином, впровадження навчальної дисципліни вимагає наявності відповідного технічного обладнання та спеціалізованих програмних продуктів, серед яких особливе значення відіграє ArcGIS. Однак, вона є необхідною для формування високопрофесійних спеціалістів в географічній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бортник С.Ю., Лаврук Т.М., Олещенко А.В., Тимуляк Л.М. Просторове та ландшафтне планування: навчальний посібник. Видання друге, оновлене та доповнене. К.: Логос, 2020. 175 с.
2. Гавриленко О.П. Геоecологічне обґрунтування проектів природокористування : навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти. Київ, 2003. 332 с.
3. Голубцов О.Г. Ландшафтне планування: основні положення та досвід реалізації в Україні. *Укр. геогр. журн.* 2021, № 1(113). С. 63–72.
4. Гродзинський М. Д. Ландшафтна екологія. Київ : Знання, 2014. 550 с.
5. Інфо-центр географічного факультету. Офіційний сайт ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/faculty-geograph> (дата звернення: 11.04.2023 р.).
6. Карабінюк М.М. Робоча програма навчальної дисципліни «Ландшафтне планування». Ужгород, 2022. URL: <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/course/view.php?id=1023> (дата звернення: 05.03.2023 р.).

IV науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених
«ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ,
СУСПІЛЬСТВА ТА ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ»

Україна, м. Ужгород, 24-26 травня 2023 р.

7. Клименко М.О., Прищепа А.М., Вознюк С.М. Моніторинг довкілля: підручник. Київ: Академія, 2006. 360 с.
8. Кукурудза С.І. Метризація природного довкілля. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 238 с.
9. Кукурудза С.І. Теоретичні аспекти дослідження антропоізації ландшафтних систем. *Вісник Львівського університету. Сер. геогр.* 2000. Вип. 26. С. 17–22.
10. Ландшафтне планування в Україні / за ред. Л. Г. Руденка. Київ, 2014. 144 с.
11. Максименко Н.В. Ландшафтно-екологічне планування: теорія і практика : монографія Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. 216 с.
12. Максименко Н.В., Карпець К.М. Аналіз конфліктів природокористування, як основа ландшафтно-екологічного планування лісових екосистем. *Людина та довкілля. Проблеми неоекології.* 2019. Вип. 32. С. 30–41
13. Мельник А. В. Основи регіонального еколого-ландшафтознавчого аналізу. Львів : Літопис, 1997. 229 с.
14. Методика інтеграції екологічної складової розвитку у просторове планування України (регіональний рівень) / Л.Г. Руденко, Є.О. Маруняк, Ю.М. Палеха, О.Г. Голубцов, Ш. Хайланд та ін. / під ред. Л.Г. Руденка. Київ: Інститут географії НАН України. 2016. 72 с. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/methodics-plan.pdf> (дата звернення: 11.04.2023 р.).
15. Руденко Л., Маруняк Є. Ландшафтне планування та його роль у вирішенні завдань сталого просторового розвитку України. *Український Географічний Журнал*, 2017. №1. С. 3-8.
16. Самойленко В.М., Діброва І.О. Природничо-географічне моделювання : підручник. Київ : Ніка-Центр, 2019. 320 с.
17. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Третяк Н.А. Територіально-просторове планування землекористування: навч. посібник / за ред. А.М. Третяка. Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 168 с.
18. Шушняк В.М. Ландшафтне планування : робоча програма навчальної дисципліни для студентів за напрямом географія за спеціальністю «Географія». Львів, 2010. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/land_plan.pdf (дата звернення: 11.04.2023 р.).
19. Rudenko L., Maruniak E., Lisovskyi S., Golubtsov O., Chekhniy V., Farion Yu. The Landscape Plans System as a Tool for Sustainable Development in Ukraine. *Landscape Analysis and Planning. Geographical Perspectives* / Editors: M. Luc, U. Somorowska, J.B. Szymańda. Springer Geography, 2015. P. 217–243.
20. Haaren, C., Galler, C., Ott, S. Landscape planning. The basis of sustainable landscape de-velopment. Leipzig: Gebr. Klingenberg Buchkunst Leipzig GmbH. 2012. 52 p.